

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Особливості
функціонування пам'яті студентів з порушенням зору у ситуації емоційної
напруги

Виконала студентка групи СОм-2(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Хорошкова Анастасія Олександрівна
Керівник: Бессараб А. О.
Рецензент: Шевяков О. В.
Нормоконтроль _____ Микита ПАНОВ

Запоріжжя
2021 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 100 сторінок, 87 джерела, 3 додатки, 2 рис., 8 табл.

Об'єкт дослідження – психологічні особливості емоційної пам'яті студентів з порушенням зору.

Предмет дослідження – особливості функціонування емоційної пам'яті студентів з порушенням зору та відтворення інформації в емоціогенних умовах.

Мета дослідження полягає у встановленні зв'язку особливостей емоційної пам'яті студентів з порушенням зору із ефективністю мнемічних процесів.

Методи дослідження:

1) теоретичні: аналіз сучасного стану розробки досліджуваної проблеми, системний аналіз і синтез виокремлених для детального вивчення психічних феноменів;

2) емпіричні: спостереження, анкетування, експеримент, психодіагностичний метод – методика на визначення рівня розвитку вербальної та образної пам'яті О. Махлах, восьмикольоровий тест М. Люшера;

3) методи математичної статистики.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що апробований комплекс методик з діагностики особливостей розвитку емоційної пам'яті та емоційного досвіду, може бути застосований практичними психологами у закладах освіти. Запропонований підхід відкриває нові можливості при створенні діагностичного інструментарію для проведення діагностики емоційної пам'яті, її функцій і проявів у навчальній діяльності здобувачів вищої освіти. Дослідження є основою для розробки тренінгів з розвитку емоційної пам'яті, а також дозволяє уточнити конкретні завдання в процесі індивідуального психологічного консультування й психотерапії.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ, СТУДЕНТИ, ПОРУШЕННЯ ЗОРУ,
СИТУАЦІЯ ЕМОЦІЙНОЇ НАПРУГИ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку України гостро постало питання щодо вдосконалення системи освіти з метою забезпечення рівного доступу до освітнього середовища всіх громадян. Зокрема, стала приділятися значна увага проблемі навчання у вищій школі людей з особливими потребами, як важливої ланки в процесі становлення особистості з інвалідністю. Заклад вищої освіти створює свої унікальні інституційні умови, які позитивно впливають на хід процесу соціалізації, адаптації та інтеграції молодшої людини з інвалідністю в суспільство. Однак процес входження в освітнє середовище закладу вищої освіти проходить у молодих людей з обмеженими фізичними можливостями дуже складно. Це викликано низкою психолого-педагогічних факторів, що сформувалися в попередні періоди життя і навчання молодих людей з проблемами фізичного здоров'я, зокрема з порушенням зору.

Проблемні питання розвитку особистості людини з обмеженими можливостями в різних аспектах представлені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, особливості розвитку особистості з інвалідністю залежно від нозологій захворювань розглядали Т. Богданова, В. Бочелюк, Е. Клопота, А. Литвак, Н. Паніна, Т. Скрипник, І. Соловійов, А. Шевцов. В соціально-психологічному аспекті становлення людини з особливими потребами досліджувалось в працях Л. Божович, Б. Братусь, Л. Виготського, Б. Зейгарника, В. Мухіної, М. Раттера, В. Штерна. З позиції соціальної педагогіки це питання в різних аспектах вивчали Ю. Богінська, О. Глузман, М. Євтух, І. Іванова, А. Капська, Л. Міщик та інші. Але багато проблемних питань особистісного розвитку студентів з інвалідністю в умовах закладу вищої освіти залишаються невивченими, це є підставою для подальших досліджень в даній сфері.

Останнім часом у наукових дослідженнях пам'яті виявляється чітка спрямованість на зближення наукової проблеми пам'яті та особистості, що детерміновано суспільними та науковими потребами. Пам'ять є однією з необхідних умов становлення особистості, зберігає досвід, набутий особистістю та забезпечує можливість його подальшого використання. Методологічною основою досліджень пам'яті, що проводилися у вітчизняній психології, є переважно діяльнісний підхід, основоположниками якого були П. Зінченко та А. Смирнов. З позицій цього підходу вивчались: залежності показників пам'яті від місця стимульного матеріалу в структурі діяльності; особливості процесів запам'ятовування та відтворення; специфічні ефекти пам'яті. Тривалий інтерес учених у вивченні пам'яті втілювався в низці істотних досягнень, але існує певний контраст у чисельності досліджень образної, моторної, словесно-логічної та емоційної пам'яті. У сучасних теоріях пам'яті зарубіжних психологів (Дж. Андерсон, Р. Аткинсон, Р. Солсо) переважна увага зосереджена на представленні когнітивних моделей пам'яті. У зазначених працях не розглядаються закономірності запам'ятовування, збереження та відтворення емоційної інформації та особливості функціонування емоційної пам'яті.

Емоційна пам'ять, у поєднанні з іншими видами пам'яті, виступає як необхідна умова інтеграції всіх етапів і рівнів психічної активності особистості. Тому проблема функціонування мнемічної системи потребує детального вивчення емоційної пам'яті.

Актуальність вивчення емоційної пам'яті зумовлена низкою причин.

По-перше, емоційна пам'ять має вплив на формування світогляду, ціннісних орієнтацій, етичних критеріїв та моральних канонів.

По-друге, становлення психологічної культури потребує засвоєння способів саморегуляції емоційних станів. Концепція емоційної пам'яті необхідна для практичних психологів, яким доводиться мати справу з емоціями людей, які мають психофізіологічні особливості, пережили катастрофи, брали участь у бойових діях і виявляють симптоми

посттравматичного стресового розладу, людей, зайнятих напруженою (спорт вищих досягнень, трудова діяльність в особливих умовах) і небезпечною (ліквідація наслідків катастроф, терористичних актів) діяльністю.

Трансформація структур емоційної пам'яті супроводжує процеси переживання особистісних криз і породження нових життєвих змістів. Звертання до емоційно насичених образів пам'яті являє собою один з механізмів вольового зусилля. Актуалізація гедоністично орієнтованого потоку образів та ідей у пам'яті є когнітивною основою домінуючого в цей момент настрою, що істотно впливає на ефективність діяльності людини-оператора. При емоційних розладах різної етіології спостерігається надмірна (або недостатня) актуалізація емоційних переживань, які, із суспільної точки зору, є неадекватними за модальністю, інтенсивністю й частотою. Психотерапевтична допомога таким людям полягає у цілеспрямованому впливі на патологічні емоційні паттерни, травматичні комплекси, що закріпилися в емоційній пам'яті. Цей далеко не повний перелік практичних завдань, що виникають перед людьми у повсякденному житті, свідчить про актуальність даної теми.

Оскільки емоційність суттєвим чином визначає динаміку перцептивних та особистісних процесів, своєрідність актів діяльності, особливості спонукальної сфери, то знання про емоційну пам'ять та способи її розвитку є важливими для практичних психологів. Вивчення проблематики емоційної пам'яті, впровадження в освітній процес розвивальних програм може сприяти оптимізації навчального процесу та поліпшенню виховного впливу на розвиток особистості здобувача вищої освіти. Тому характер зв'язку емоційної сфери особистості та процесів пам'яті, питання про те, яким чином емоції запам'ятовуються, зберігаються, відтворюються, яку роль відіграють у формуванні особистості є актуальним.

Об'єкт дослідження – психологічні особливості емоційної пам'яті студентів з порушенням зору.

Предмет дослідження – особливості функціонування емоційної пам'яті студентів з порушенням зору та відтворення інформації в емоціогенних умовах.

Мета дослідження полягає у встановленні зв'язку особливостей емоційної пам'яті студентів з порушенням зору із ефективністю мнемічних процесів.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз досвіду наукового осмислення природи, механізмів і функцій емоційної пам'яті в різних психологічних підходах.

2. Відокремити й описати специфічні характеристики емоційної пам'яті.

3. Вивчити закономірності функціонування емоційної пам'яті в когнітивній сфері особистості, визначити характер її впливу на основні пізнавальні процеси.

4. Дослідити основні форми продуктивного функціонування емоційної пам'яті в структурі навчальної діяльності студентів з порушенням зору у спокійній ситуації і у стані емоційної напруги.

5. Розробити програму удосконалення емоційної пам'яті студентів з порушенням зору.

Методи дослідження. Для вирішення завдань дослідження у роботі використано такі методи:

1) теоретичні: аналіз сучасного стану розробки досліджуваної проблеми, системний аналіз і синтез виокремлених для детального вивчення психічних феноменів;

2) емпіричні: спостереження, анкетування, експеримент, психодіагностичний метод – методика на визначення рівня розвитку вербальної та образної пам'яті О. Махлах, восьмикольоровий тест М. Люшера;

3) методи математичної статистики.

Експериментальна база: Національний університет «Запорізька політехніка».

Практичне значення дослідження полягає у тому, що апробований комплекс методик з діагностики особливостей розвитку емоційної пам'яті та емоційного досвіду, може бути застосований практичними психологами у закладах освіти. Запропонований підхід відкриває нові можливості при створенні діагностичного інструментарію для проведення діагностики емоційної пам'яті, її функцій і проявів у навчальній діяльності здобувачів вищої освіти. Дослідження є основою для розробки тренінгів з розвитку емоційної пам'яті, а також дозволяє уточнити конкретні завдання в процесі індивідуального психологічного консультування й психотерапії.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження представлені на The 3rd International scientific and practical conference «Fundamental and applied research in the modern world» (October 21–23, 2020) BoScience Publisher, Boston, USA.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел загальною кількістю 87. Загальний обсяг 100 сторінок, основного тексту – 76.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено психологічний аналіз концепцій емоційної пам'яті, створених у руслі різних психологічних шкіл і напрямків; розширено поняття про емоційну пам'ять, як різновид пам'яті, що виконує функції закріплення, збереження, відтворення та забування емоційних явищ (у формі станів, процесів чи якостей) та її структуру.

Досліджено особливості функціонування емоційної пам'яті студентів з порушенням зору, які виявляються у мірі усвідомлення і готовності до застосування емоційного досвіду, у рівні запам'ятовування і відтворення емоційно насиченої інформації та в успішному застосуванні емоцій в якості мнемічних прийомів.

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

Дані експериментального дослідження показують вплив емоційної пам'яті, безпосередньо пов'язаної з інтелектуальною діяльністю, на продуктивність рішення мнемічних задач. Особливості відтворення в напружених умовах значною мірою визначаються функціонуванням емоційної пам'яті.

Створений на базі колишнього «успіху» емоційний фон впливав на успішність мнемічної діяльності в досвіді завжди позитивно; всі відмінності продуктивності статистично значущі.

Негативний емоційний фон зазвичай приводив до меншого приросту продуктивності пам'яті, ніж позитивний, іноді навіть знижував продуктивність, а не підвищував її. Значний приріст продуктивності був отриманий тільки в відстроченому відтворенні слів. Даний висновок виявився вірним стосовно загальної вибірки досліджуваних.

Уявлення про те, що в ряді випадків невдача студентів з порушенням зору на екзамені пов'язана не з поганою підготовленістю, а особливостями

емоційної пам'яті – має практичне значення для психології вищої школи. Результати дослідження свідчать про ефективність психопрофілактичної роботи для корекції деяких психічних і вегетативних проявів стресу і дозволяють рекомендувати психопрофілактику як найбільш адекватний метод корекції екзаменаційного стресу.

Тренінг розвитку вмінь емоційної саморегуляції є ефективним методом розвитку особливостей емоційної сфери особистості й емоційної регуляції мнемічної діяльності здобувачів вищої освіти з порушенням зору, що зумовлюють формування адекватних способів відтворення інформації в ситуації іспиту.

В умовах спеціального активного навчання (шляхом прийомів, спрямованих на отримання знань відносно спектра емоційних станів і умінь їх словесного позначення; самоаналіз внутрішнього світу, пробудження й розвиток бажаних почуттів і звільнення від небажаних; розвиток експресивних форм поведінки; формування умінь саморегуляції й саморозвитку емоційної сфери) значно підвищується здатність студентів регулювати власні емоції і таким чином впливати на власну мнемічну діяльність.

Разом з тим, проведене нами дослідження, безумовно, не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми.

Перспективи подальшої роботи над зазначеною проблематикою полягають у розробці та впровадженні розвивальних програм, спрямованих на розвиток умінь емоційної регуляції поведінки, зменшення стану емоційної напруженості та тривожності, формування позитивного емоційного ставлення до навчальної діяльності.

Зокрема, важливим є навчити студентів з порушенням зору усвідомлювати свої емоції, здійснювати контроль і регуляцію негативних емоційних станів, розвивати вміння розпізнавати емоції інших людей, формувати вміння конструктивного спілкування. Важливою є просвітницька та психокорекційна робота зі студентами та викладачами, а саме надання комплексних знань про емоції, емоційну сферу, емоційну пам'ять.